

Огляд ринку електронних довірчих послуг

Лілія Олексюк

Вступ

У червні 2018 року в рамках круглого столу «Довіра та безпека в цифровій економіці» у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» під егідою Української сторони Платформи громадянського суспільства Україна-ЄС та Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства в рамках виконання проекту «Посилення участі громадськості у створенні та імплементації цифрового порядку денного України та гармонізації цифрових ринків з ЄС та країнами СхП» було презентовано інформаційно-аналітичний огляд сфери електронних довірчих послуг¹. З того часу Закон України «Про електронні довірчі послуги»², що імплементує європейський Регламент eIDAS³ був прийнятий.

Опис ринку

Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри) - головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері електронних довірчих послуг і виконує функції центрального засвідчувального органу.

Функції та повноваження центрального засвідчувального органу визначено у Статті 7 Закону України «Про електронні довірчі послуги», відповідно до якої Мінцифри:

здійснює визначені законом повноваження у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації:

надає адміністративну послугу шляхом внесення юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, які мають намір надавати електронні довірчі послуги, до Довірчого списку;

погоджує розроблені надавачами електронних довірчих послуг порядки синхронізації часу із Всесвітнім координованим часом (UTC);

погоджує плани припинення діяльності кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг;

приймає та зберігає документовану інформацію, сформовані сертифікати (у тому числі посилені, кваліфіковані) відкритих ключів, реєстри чинних, блокованих та скасованих сертифікатів відкритих ключів у разі припинення діяльності кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг;

¹ <https://vaibit.org.ua/trust-and-security-in-the-digital-economy/>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>

³ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2014.257.01.0073.01.ENG

розглядає пропозиції (зауваження) суб'єктів відносин у сфері електронних довірчих послуг щодо удосконалення державного регулювання сфери електронних довірчих послуг;

надає суб'єктам відносин у сфері електронних довірчих послуг консультації з питань, пов'язаних з наданням електронних довірчих послуг;

інформує відповідно до Закону України "Про електронні довірчі послуги" про обставини, які перешкоджають діяльності центрального засвідчувального органу;

проводить оцінку стану розвитку сфери електронних довірчих послуг за результатами проведення аналізу інформації про діяльність постачальників електронних довірчих послуг та засвідчувального центру;

забезпечує взаємне визнання українських та іноземних сертифікатів відкритих ключів та електронних підписів, що використовуються під час надання юридично значущих електронних послуг;

здійснює інші повноваження у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації, визначені законом;

Технічне та технологічне забезпечення виконання функцій центрального засвідчувального органу здійснюється адміністратором інформаційно-телекомунікаційної системи центрального засвідчувального органу - державним підприємством, яке належить до сфери управління Мінцифри (державним підприємством «ДІЯ»).

На сьогодні на ринку України послуги надають наступні кваліфіковані надавачі електронних довірчих послуг⁴:

	Назва юридичної особи	Назва кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг
1	АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
2	Військова частина 2428	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг "Військова частина 2428" Державної прикордонної служби України
3	Генеральний штаб Збройних Сил України	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг "Центр сертифікації ключів Збройних Сил України"
4	Офіс Генерального прокурора	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг органів прокуратури України
5	Державна казначейська служба України	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг Державної казначейської служби України
6	Державне підприємство "Оператор ринку"	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг "АЦСК ринку електричної енергії"

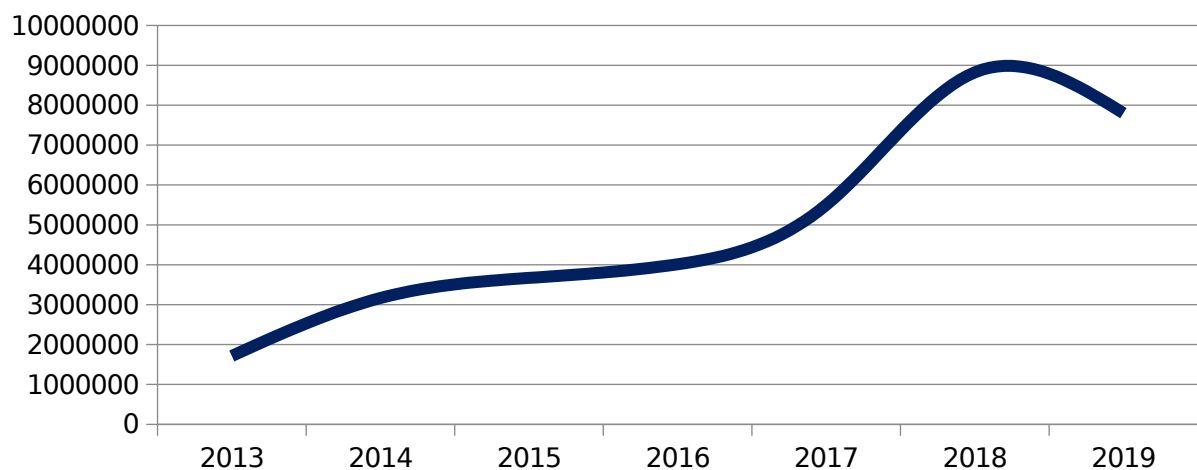
7	Державне підприємство "ДІЯ"	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг "ДІЯ"
8	Державне підприємство "Український інститут інтелектуальної власності"	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг Укрпатенту
9	Державне підприємство "Українські спеціальні системи"	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг Державного підприємства "Українські спеціальні системи"
10	Інформаційно-довідковий департамент ДПС	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг Інформаційно-довідкового департаменту ДПС
11	Міністерство внутрішніх справ України	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг - акредитований центр сертифікації ключів МВС України
12	Національний банк України	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг "Акредитований центр сертифікації ключів Національного банку України"
13	Акціонерне товариство "Державний ощадний банк України"	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг - центр сертифікації ключів акціонерного товариства «Державний ощадний банк України»
14	Акціонерне товариство "УкрСиббанк"	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг АТ "УКРСИББАНК"
15	Товариство з обмеженою відповідальністю "Алтерсайд"	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг АЦСК "eSign" ТОВ "Алтерсайд"
16	Товариство з обмеженою відповідальністю "Арт-мастер"	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг "MASTERKEY"
17	Товариство з обмеженою відповідальністю "Інтер-Метл"	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг "АЦСК ТОВ 'Інтер-Метл'"
18	Товариство з обмеженою відповідальністю "Центр сертифікації ключів "Україна"	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг ТОВ "Центр сертифікації ключів "Україна"
19	Філія "Головний інформаційно-обчислювальний центр" акціонерного товариства "Українська залізниця"	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг ЦСК АТ "УКРЗАЛІЗНИЦЯ"
20	Товариство з обмеженою відповідальністю "ДЕПОЗИТ САЙН"	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг "ДЕПОЗИТ САЙН"

21	Національний банк України	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг "Акредитований центр сертифікації ключів Національного банку України"
22	Акціонерне товариство "УКРСИББАНК"	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг АТ "УКРСИББАНК"
23	ПАТ "Альфа-Банк"	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг - Акредитований Центр сертифікації ключів АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА "АЛЬФА-БАНК"
24	АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"	Кваліфікований Надавач електронних довірчих послуг АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"
25	АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК"	Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг АТ "ПУМБ"

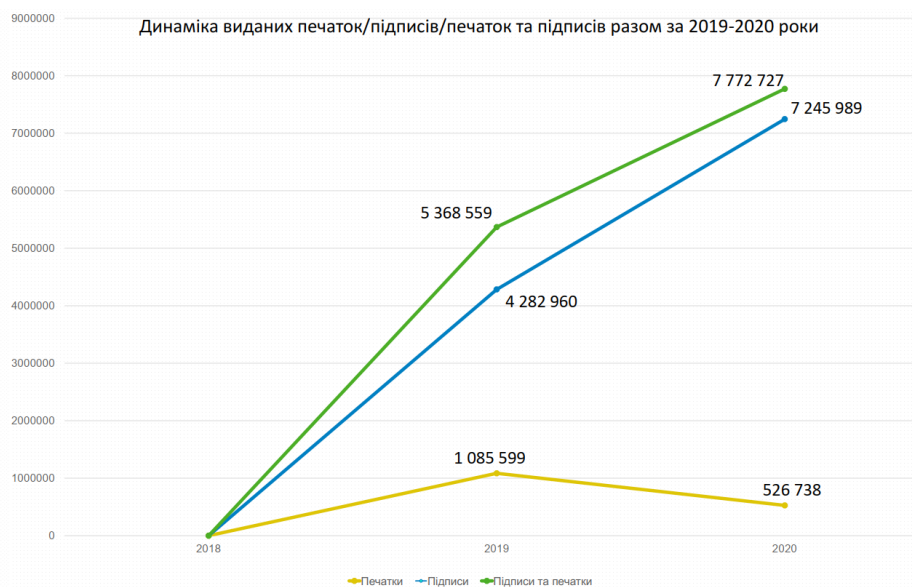
З них 15 – це публічний сектор, а 10 – приватні компанії. Таким чином, на ринку суттєво переважають державні кваліфіковані надавачі електронних довірчих послуг.

За час з 2013 по 2019 рік використання електронних довірчих послуг збільшується.

Кількість чинних сертифікатів

За останніми даними Мінцифри майже 4 млрд. разів українці скористалися електронним підписом за 2020 рік⁵, а кількість сертифікатів збільшилась:

В даний час в Україні діє приблизно 7,8 мільйона сертифікатів, які активно використовуються.

Це відносно загальної кількості населення України приблизно 18,5 відсотка (якби теоретично, сертифікат був один на одну особу), без урахування дітей віком до 17 років - 33 відсотки (сьогодні, за даними Державної служби статистики, в Україні проживає 41,98 млн. осіб, у тому числі 7,58 дітей до 17 років).

Також на сьогодні в Україні використовуються eID (ідентифікатори) в даний час.

Послуга, яка надає ідентифікаційну інформацію, знаходиться тут <https://id.gov.ua/>.

Система інтегрує всіх постачальників послуг електронної ідентифікації: електронний підпис, BankID, MobileID.

Тут фізичні та юридичні особи можуть отримати доступ до державних електронних послуг.

Держава гарантує користувачам системи безпеку та захист персональних даних.

Як вже зазначено вище, на сьогодні існують декілька варіантів цифрової ідентифікації - ID карта, електронний підпис, BankID, MobileID.

ID карта - користувачі платять за послугу Державній міграційній службі⁶. Ця послуга стала доступною лише 5 лютого 2020 року, тому у відсотковому співвідношенні складає не більше 2%. Кількість зчитувачів для ID карта є недостатньою і, отже, майже не використовується.

⁶

<https://dmsu.gov.ua/faq/pasport-gromadyanina-ukrajni-id-kartka.html>

електронний підпис користувачі платять кваліфікованим постачальникам електронних довірчих послуг, що зазначені в таблиці вище і складає 7,8 млн. сертифікатів.

BankID – безкоштовна послуга, яку надає Національний банк України⁷. Цей спосіб електронної ідентифікації громадян за допомогою їх банківських реквізитів там, де їх обслуговують. Послуга надається Національним банком України і доступна лише клієнтам тих банків, які її підтримують. Список постійно оновлюється⁸. Коли користувач обирає свій банк, він перенаправляється для ідентифікації на веб-сайт власного банку. Отримавши логін, пароль, номер картки, система погоджується на передачу особистих даних клієнта, що дозволяє ідентифікувати його. Інформація, яка передається: ПІБ, дата народження, індивідуальний податковий номер (ІПН), адреса реєстрації, номер телефону, адреса електронної пошти, сканування паспорта та ІПН.

MobileID безкоштовно послугу могли надавати три найбільших мобільних оператора в Україні - Київстар, Vodafone, Lifecell. Це спосіб електронної ідентифікації громадян за допомогою мобільного оператора. Даний спосіб ідентифікації використовується лише якщо SIM-картка клієнта має електронний підпис. Щоб отримати таку SIM-карту, потрібно зв'язатися зі своїм постачальником послуг: обміняти наявну SIM-карту на нову та активувати її. На жаль, послуга не користується попитом за двох основних причин – в Україні жителі не бажають в ідентифікувати себе як користувачі мобільного зв'язку, друга – операторам так і не вдалось домовитись щодо застосування MobileID для надання публічних послуг.

Таким чином, на сьогодні активне застосування на ринку мають лише два види послуг – електронний підпис та BankID.

Нормативно-правове наближення

Ухвалений у 2018 році Закон України «Про електронні довірчі послуги» (далі – Закон) мав низку розбіжностей із Регламентом eIDAS, які необхідно буде з часом доопрацювати, особливо при бажанні України доєднатись до Єдиного цифрового ринку ЄС.

Правові підстави для укладення сторонами міжнародного договору, згідно з яким Україна зможе приєднатися до загальноєвропейської системи транскордонної електронної ідентифікації та автентифікації були переглянуті, і досягнуто домовленості про необхідність укладення такої угоди, що буде передувати відкриттю ринків. Особливу увагу слід звернути на те, що у Регламенті eIDAS та інших правових актах ЄС є багато положень (наприклад, принцип внутрішнього ринку, взаємне визнання, повідомлення про схеми електронної ідентифікації), які стануть актуальними та можуть застосовуватися лише після підписання згаданого міжнародного договору.

Регламент спрямований на публічний сектор (вони зобов'язані надати можливість зацікавленим особам використовувати засоби електронної ідентифікації,

⁷ <https://id.bank.gov.ua/>

⁸ <https://bank.gov.ua/ua/news/all/94-koristuvachiv-platijnih-kartok-v-ukrayini-mayut-dostup-do-mojlivostey-sistemi-bankid-nbu>

як це передбачено Регламентом eIDAS), тоді як українське законодавство застосовується як до державного, так і до приватного сектору (отже, це накладає обов'язок на ширшу групу осіб визнавати іноземних постачальників електронних довірчих послуг, і потребує широких консультацій).

Закон здебільшого відповідає розділу визначень Регламенту (який є підставою для подальшого регулювання), однак, не у всіх випадках. Визначення кваліфікованої електронної позначки часу та кваліфікованої електронної служби зареєстрованої доставки відсутні і потребують врегулювання.

Закон передбачає конкретну технологію та процеси, що використовуються у сфері електронних довірчих послуг (особисті та відкриті ключі, асиметричне криптографічне перетворення). Така відмінність повинна оцінюватися з точки зору принципу технологічної нейтральності, який визнаний в ЄС і який забезпечує доступність усіх технологічних рішень, якщо їм вдається досягти того самого або подібного результату. Існує імовірний ризик того, що такий конкретний опис технології або процесу, викладений в Законі може суперечити вищезазначеному принципу і потребує детальних досліджень.

Неодноразово як європейські, так і українські експерти звертали увагу на те, що Регламент eIDAS прямо вказує на необхідність дотримання належного рівня захисту персональних даних. З того моменту, коли Україна укладе відповідну міжнародну угоду з Європейським Союзом і вона стає частиною загальноєвропейської системи електронних довірчих послуг, вона повинна забезпечити, що GDPR вже є перенесеним в її законодавство і застосовується.

Є також необхідність встановити необхідний рівень надійності засобів електронної ідентифікації для іноземних постачальників електронних довірчих послуг.

Доопрацювання потребують механізми встановлення відповідальності щодо осіб, які завдають шкоди користувачам електронних довірчих послуг, хто має тягар доказування при доведенні злочинних намірів або недбалості постачальників послуг довіри.

Загальним правилом для постачальників електронних довірчих послуг має бути обов'язок інформувати ЦЗО, клієнтів та громадськість про порушення безпеки або втрати цілісності, що має значний вплив на надану послугу довіри або збережені в ній персональні дані, а також відсутні положення про управління ризиками.

Є питання досі до проведення процедур оцінки відповідності та їх не обов'язковості в процесі отримання статусу кваліфікованого постачальника послуг довіри. Закон не регулює особливості зберігання даних.

Регламент eIDAS зазначає, що електронна відмітка часу не може бути відмовлена в юридичній дії та прийнятності як доказ у судовому процесі лише на тій підставі, що вона знаходиться в електронній формі або що вона не відповідає вимогам кваліфікованої електронної відмітки часу. Однак українське законодавство не передбачає положення про юридичні наслідки електронних відміток часу.

Питання електронної ідентифікації та автентифікації Законом врегульовано відповідно до Регламенту eIDAS. Але з метою підготовки до підписання міжнародного договору, українські органи влади мають не лише підготувати низку нових постанов Кабінету Міністрів України, що регулюють різні аспекти електронної ідентифікації та автентифікації, а мають виправити згадані неточності.

Нові плани ЄС та України

За період від ухвалення Закону в Україні з'явилися амбітні плани щодо інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС і на початку року був схвалений новий амбітний план, що передбачає оновлення законодавчої бази України⁹.

Нещодавно був затверджений відповідний Спільний Робочий план співпраці між ЄС та Україною щодо електронних довірчих послуг з перспективою укладення можливої угоди, яка повинна базуватися на наближенні до законодавства та стандартів ЄС¹⁰

За цей час і ЄС не стояв на місці і за час дії Регламенту eIDAS, як це зазвичай є з регулюванням, виявились певні окремі моменти, що потребують додаткового врегулювання.

У своїй Стратегії формування європейського цифрового майбутнього¹¹ Комісія зобов'язалась переглянути Регламент eIDAS, щоб підвищити його ефективність, поширити його застосування на приватний сектор та просувати надійні цифрові ідентичності для всіх європейців.

Регламент eIDAS, прийнятий у 2014 році, спрямований на підвищення довіри до електронних транзакцій на єдиному ринку, забезпечуючи:

- загальну систему взаємодії та взаємного визнання, яка дозволяє приватним особам та компаніям використовувати власні національні схеми електронної ідентифікації (eID) для автентифікації при доступі до державних послуг в інших державах-членах ЄС. Обов'язкове взаємне визнання повідомлених електронних посвідчень (eID) застосовується з 2018 року.

- нормативна база для розвитку європейського внутрішнього ринку електронних довірчих послуг (електронні підписи, електронні печатки, відмітки часу, послуги електронної доставки та автентифікація веб-сайтів), визнана за кордоном з таким самим правовим статусом, як традиційні паперові процеси. Ця нормативна база застосовується з 2016 року.

За допомогою eIDAS ЄС створив основи та передбачувану правову базу для людей, компаній (зокрема МСП) та державних адміністрацій для безпечного доступу до послуг та здійснення транзакцій в Інтернеті та за кордоном. Рішення eIDAS зменшують тяганину для громадян та створюють економію для бізнесу. Розгортання eIDAS означає більший рівень безпеки та підвищену зручність для будь-якої

⁹ <https://thedigital.gov.ua/projects/yevrointegraciya>

¹⁰ <https://drive.google.com/drive/folders/1ogkf8g46DQcbOXDnmDQ62qahPBS7a5LO?usp=sharing>

¹¹ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf

транскордонної діяльності в Інтернеті, яка вимагає довіреної ідентифікації, наприклад подання податкових декларацій, вступ до іноземного університету, дистанційне відкриття банківського рахунку, створення бізнесу в іншій державі-члені, автентифікація для здійснення Інтернет-платежів або надсилання заявок на тендер.

Як важливий елемент та механізм транскордонних цифрових державних послуг, Регламент eIDAS сприяє досягненню єдиного ринку. Визнання електронних ідентифікаторів в рамках eIDAS є ключовим фактором для транскордонного застосування принципу "один раз", одного з основних елементів Єдиного цифрового шлюзу.

Електронну ідентифікацію можна розглядати як цифровий еквівалент пред'явлення посвідчення особи або паспорта у фізичному світі. У цьому сенсі електронна ідентифікація є ключовим компонентом цифрової ідентичності, що також включає атрибути, посвідчення та атестації, такі як вік чи професійна кваліфікація, які не обов'язково ідентифікують особу, але дозволяють надавати послуги, що підлаштовуються під замовлення. У певних сферах, таких як державні послуги чи банківська справа, цифрова ідентичність повинна бути перевірена та засвідчена, щоб довести, що людина справді є такою, якою вона претендує.

В умовах гіперпов'язаної економіки цифрова ідентичність (digID) стає важливим фактором, що сприяє цифровим транзакціям. Потреба встановлювати особисті дані однозначно, точно, швидко та надійно не обмежується лише фізичними особами, а поширюється на юридичні особи, машини та пристрої. Сьогодні надання цифрової ідентифікації зазнає фундаментальних змін, оскільки такі організації, як банки, провайдери електронних комунікаційних послуг або великі онлайн-платформи, все частіше виступають у ролі постачальників ідентифікаційних даних, тоді як таке ринкове надання цифрової ідентифікації та автентифікації уникає регулювання.

Більше того, криза COVID-19 підкреслила необхідність швидкого надання всім європейським громадянам та підприємствам загальноновизнаної цифрової ідентичності, що отримує довіру, та таких довірчих послуг, як eSignatures, щоб забезпечити безперервну безперервність бізнесу на Єдиному ринку, доступ до важливих та чутливих державні онлайн-служби, такі як електронне охорона здоров'я, електронний уряд та електронне правосуддя, а також пом'якшення ситуації проти шахрайства з особистими даними. Ця ініціатива допоможе прискорити цифровізацію з метою трансформації нової динаміки, пережитої під час кризи, у стійкий цифровий прогрес у державному та приватному секторі.

Регламент eIDAS запровадив першу транскордонну основу для довірених цифрових ідентифікаційних даних та довірчих послуг у 2014 році. Метою регламенту eIDAS є полегшення доступу всіх громадян ЄС до державних послуг по всьому ЄС за допомогою електронної ідентифікації (eID), виданої в їх рідна країна.

Незважаючи на безперечні досягнення, потенціал електронної ідентифікації та автентифікації в рамках eIDAS залишається недостатньо використаним. Сьогодні лише 15 з 27 держав-членів (~ 58% населення ЄС) пропонують своїм громадянам транскордонну електронну ідентифікацію згідно eIDAS¹². Застосування цих засобів електронної ідентифікації та пропозиція публічних Інтернет-послуг, які можна

використовувати з ними, є дуже нерівним у різних державах-членах. Не всі держави-члени пропонують електронні ідентифікатори та використання в приватному секторі, наприклад, для Інтернет-банкінгу або Інтернет-магазинів, як правило, неможливо, оскільки Регламент просто заохочує держави-члени надавати ІД-адреси приватним постачальникам онлайн-послуг, але дуже мало держав-членів запровадили це можливість. Безпечні та надійні ринкові рішення мали певний успіх, але не розширюються по всьому ЄС, оскільки працюють здебільшого в нерегульованому середовищі, не маючи юридичної визначеності та стимулів. Рішення основних соціальних платформ пропонують зручність, що відбувається ціною втрати контролю над розкритими персональними даними. Більше того, ці рішення від'єднані від перевіреної фізичної особи, що ускладнює пом'якшення шахрайства (наприклад, викрадення особистої інформації) та загрози кібербезпеки. Крім того, ця практика може викликати занепокоєння щодо ринкової сили та впливу на рівні умови, коли може розвиватися конкурентний ринок послуг, що розширює можливості користувачів, що надають цифрову ідентичність.

Як результат, сьогодні неможливо ідентифікувати в Інтернеті єдиний безпечний, зручний та надійний електронний ідентифікатор та захистити особисті дані так само, як за допомогою посвідчення особи або паспорта у фізичному світі. Незважаючи на зростаючий попит, доступні рішення не підтримують ідентифікацію пристроїв, датчиків, моніторів для управління їх доступом до конфіденційних та нечутливих даних. Бізнес-можливості залишаються невикористаними, а безпечні витрати на ідентифікацію залишаються надмірними, наприклад, у банківській та фінансовій сферах, доки надійний державний електронний ідентифікатор не може широко та зручно використовуватися в приватному секторі та / або ринкові рішення не підтримуються нормативно-правовими актами.

Європейське рішення щодо ідентифікації, що дозволяє довіряти ідентифікацію громадян та компаній у їх цифрових взаємодіях для доступу до державних або приватних онлайн-послуг (наприклад, електронної комерції), має бути цілком добровільним для користувачів дотримуватися та повністю захищати дані та конфіденційність. Анонімність Інтернету повинна забезпечуватися постійно, дозволяючи анонімну автентифікацію рішень анонімно, коли ідентифікація користувача не потрібна для надання послуги. Єдиний надійний європейський ідентифікатор, який може використовуватися як для державних, так і для приватних цифрових послуг, може сприяти цифровізації Єдиного ринку та забезпечити зручну можливість єдиного входу для тих, хто бажає ним користуватися. Попит на миттєві, безпечні та зручні операції в Інтернеті та еволюція кібер-ризиків обумовлюють інновації у рішеннях з цифрової ідентичності, де такі технології, як AI, IoT, аналітика, біометрія або мобільні телефони, перетинаються. Отже, ступінь, до якого ЄС спрямовується на інновації та регулювання цифрових ідентифікаційних даних, буде зміцнити технологічну автономію Європи та здатність європейського бізнесу конкурувати у глобальному масштабі.

Наявний досвід застосування eIDAS демонструє, що Регламент несе структурні недоліки, які обмежують його здатність ефективно підтримувати всеосяжну систему цифрових ідентифікаторів. Ці слабкі сторони пов'язані з принципом взаємного визнання за відсутності зобов'язання повідомляти національні схеми електронної ідентифікації та практичними труднощами в управлінні атрибутами (елементами персональної інформації), які можуть бути надійно розкриті третім

особам, акцентом на громадськості сектора та відсутність можливості та / або стимулів для приватних сторін використовувати національні ІД. Ці та інші елементи, що обмежують ефективність eIDAS, є предметом постійної оцінки eIDAS і будуть представлені паралельно з переглядом.

Незважаючи на рамки eIDAS, національні правила щодо надання послуг цифрової ідентифікації залишаються фрагментованими або нерозробленими в усьому ЄС. Існуючі механізми добровільної координації між державами-членами, швидше за все, не забезпечать достатнього покращення. Європейська цифрова ідентичність, яка дозволяє простій, надійній, безпечній та доступній для всіх публічній системі громадянам ідентифікувати себе та обмінюватися інформацією, що стосується особистості, у цифровому просторі, може бути ефективно розроблена лише на рівні ЄС. Необхідність забезпечення транскордонного визнання системи цифрових ідентифікаційних даних у всіх державах-членах не може бути досягнута власними ініціативами держав-членів, які різняться за масштабами, амбіціями, технічною архітектурою, збереженими рішеннями та правовими механізмами, включаючи питання відповідальності та доступності використання приватним сектором. Індивідуальні рішення призводять до фрагментації Єдиного ринку та заохочують відвідування форуму постачальниками довірчих послуг, що призводить до нерівномірних пропозицій на шкоду діловим можливостям, пропонуваним послугам та досвіду користувачів.

Фундаментальні зміни в загальному суспільному контексті передбачають перегляд Положення про eIDAS. Сюди входить різке збільшення використання нових технологій, таких як рішення на основі розподіленої книги, Інтернет речей, Штучний інтелект та біометрія, зміни в структурі ринку, коли мало хто з гравців зі значною ринковою владою все частіше виступає в ролі "воротарів" цифрової ідентичності, зміни у поведінці користувачів із збільшенням попиту на миттєву, зручну та безпечну ідентифікацію та розвиток законодавства ЄС про захист даних. Метою цієї ініціативи є, перш за все, забезпечити майбутню нормативно-правову базу для підтримки загальноєвропейської, простої, надійної та безпечної системи управління ідентифікаційними даними в цифровому просторі, що охоплює ідентифікацію, автентифікацію та надання атрибутів, облікових даних та атестації. По-друге, ініціатива спрямована на створення універсального загальноєвропейського єдиного цифрового посвідчення особи.

Ці цілі можуть бути досягнуті шляхом капітального ремонту системи eIDAS, поширення eIDAS на приватний сектор, запровадження європейської цифрової ідентичності (EUid) на основі системи eIDAS або поєднання цих варіантів.

На сьогодні ЄС очікує на публікацію пропозицій до Регламенту eIDAS, тому більш широкий аналіз можна буде зробити лише після публікації.

Команда Мінцифри підготувала та опублікувала 24 лютого 2021 законопроект¹³, що пришвидшить інтеграцію України до Єдиного цифрового ринку ЄС.

¹³

<https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-ukraintsi-zmozhut-otrimuvati-elektronni-dovirchi-poslugi-ta-poslugi-e-identifikatsii-evropeyskogo-rivnya>

Це наблизить українське законодавство до європейських вимог у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг.

Проект акта розроблено відповідно до пункту 4 статті 1 Указу Президента України від 29 липня 2019 року № 558/2019 “Про деякі заходи щодо поліпшення доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг”, пункту 591 Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2020 рік, затвердженого Постановою Верховної Ради України від 16 червня 2020 року № 689-IX, пункту 45 плану пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 вересня 2020 року № 1133-р.

Метою прийняття акта є пришвидшення інтеграції України до Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу, а також максимальне наближення положень національного законодавства до європейських вимог у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг.¹⁴

Закон України “Про електронні довірчі послуги” спрямований на запровадження в Україні моделі та принципів надання електронних довірчих послуг, які застосовуються у Європейському Союзі, не руйнуючи систему взаємодії суб’єктів відносин у сфері електронного цифрового підпису, що склалась в Україні.

Водночас стрімкий розвиток інформаційних технологій, впровадження нових цифрових інструментів, спрямованих на спрощення доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг, у тому числі транскордонних, а також нові виклики сьогодення, пов’язані з життям заходів, спрямованих на запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, вимагають удосконалення нормативно-правового регулювання, зокрема у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг.

У рамках домовленостей, досягнутих під час 22-го Саміту Україна – ЄС, Українська Сторона та Сторона Європейського Союзу розробили (а у січні 2021 року

¹⁴ <https://thedigital.gov.ua/regulations/povidomlennya-pro-oprilyudnennya-proektu-zakonu-ukrayini-pro-vnesennya-zmin-do-deyakih-zakonodavchih-aktiv-ukrayini-shodo-zabezpechennya-ukladennya-ugodi-mizh-ukrayinoyu-ta-yevropejskim-soyuzom>

– погодили) спільний робочий план співпраці між Європейським Союзом та Україною щодо електронних довірчих послуг з перспективою укладення можливої угоди, яка повинна базуватися на наближенні до законодавства та стандартів Європейського Союзу (лист Представництва Європейського Союзу в Україні від 20 січня 2021 року). Пунктом 9 зазначеного спільного робочого плану передбачено прийняття змін до Закону України “Про електронні довірчі послуги” до 1 січня 2022 року.

З огляду на зазначене положення проекту акта спрямовані на забезпечення:

максимального наближення положень національного законодавства до європейських вимог у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг;

використання фізичними та юридичними особами надійних, безпечних, альтернативних для одного рівня довіри, сучасних засобів електронної ідентифікації за принципом технологічної нейтральності;

утворення системи надавачів послуг електронної ідентифікації, їх обліку та сприяння їх ефективній діяльності;

підтвердження відповідності засобів електронної ідентифікації, що видаються в рамках схеми електронної ідентифікації, певному рівню довіри до засобів електронної ідентифікації;

включення схем електронної ідентифікації до переліку схем електронної ідентифікації, які використовуються у сфері електронного урядування;

можливості використання засобів електронної ідентифікації для автентифікації в інформаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах, за допомогою яких надаються електронні послуги;

забезпечення транскордонного визнання схем та засобів електронної ідентифікації, в тому числі тих, що базуються на кваліфікованих електронних довірчих послугах;

удосконалення державного регулювання у сфері електронних довірчих послуг.

Державне регулювання у сфері електронної ідентифікації, що пропонується запровадити проектом акта, прискорить початок активного використання та подальший розвиток технологій електронної ідентифікації за паспортом громадянина України у формі картки, в яку імплантовано безконтактний електронний носій (CardID), мобільного електронного підпису (MobileID), банківської електронної ідентифікації (BankID), електронної ідентифікації за допомогою мобільного застосунку у смартфоні або планшеті (SmartID).

Висновки

З огляду на те, що попередні консультації щодо українського проекту закону ще тільки почались, а пропозиції щодо оновлення Регламенту eIDAS ще не опубліковані, а також з огляду на більш детальний аналіз регуляторного впливу і розрахунки, опубліковані на сайті Мінцифри, маємо декілька застережень.

Розрахунки щодо внесення змін до чинного Закону України «Про електронні довірчі послуги» не містять розрахунків для створення органу з оцінки відповідності.

На сьогодні наш Закон розповсюджує сферу на публічний і приватний сектор, і, як видно із аналізу майбутніх змін Регламенту eIDAS, він теж тепер буде діяти для обох секторів.

Найбільше занепокоєння у ЄС викликає питання електронної ідентифікації, Мінцифра при цьому пропонує врегульовувати зараз, не чекаючи змін, що є передчасним з огляду на вже затверджені плани для укладення угоди між ЄС та Україною.

Не була зроблена оцінка нормативних та технологічних вимог, старт якої запланований на квітень. Навіть якщо оновлення Регламенту eIDAS і буде опубліковане у квітні, знадобиться досить часу для вивчення експертами цього проекту. Хоча для оцінки, проект оновленого Регламенту eIDAS застосований бути не може, його можна лише взяти до відома.

Оновлення Регламенту eIDAS буде здійснюватись орієнтовно 1,5 – 2 роки до його ухвалення і набрання ним чинності. Тому, зупинятись на такий великий проміжок часу Україні не варто.

Підсумовуючи, слід запропонувати рухатись далі, не очікуючи оновлення Регламенту eIDAS, але все ж при підготовці проекту Закону до внесення його в Верховну Раду України на розгляд, слід все ж критично оглянути на предмет відповідності пропонованим змінам і провести додаткові консультації із стороною ЄС, оскільки така ситуація буде повторюваною щонайменше тричі – оновлюється NIS Директива, Директива 114, Директива, що стосується надання послуг у сфері інформаційного суспільства тощо. Слід також звернути увагу на невирішене питання імплементації саме Регламентів, які третя країна по відношенню до ЄС, не може прийняти і застосовувати так само, які країни ЄС. Здається, стороні ЄС для країн, що мають угоди про асоціацію, необхідно буде виробити спільну позицію і правила, що допоможуть здійснити мрію про вступ хоча б у цифровий ЄС.